

УДК: 338.43:330.34

DOI: 10.31891/2307-5740-2020-278-1-47

ПИЩЕНКО О. В.

Чернігівський національний технологічний університет

ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Результати проведеного аналізу дозволили констатувати, що в Україні на сьогоднішній день не існує скоординованого механізму управління еколого-економічною безпекою аграрного виробництва, органи державного управління діють за централізованою моделлю, організаційна структура та функціональна система не відповідає вимогам забезпечення еколого-економічною безпекою аграрного виробництва. У статті обґрунтовані стратегічні напрями нейтралізації конфліктних ситуацій та гармонізації інтересів суб'єктів забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного виробництва, які передбачають: зміну парадигми розвитку аграрного виробництва з технократичної на екологічно безпечну; формування дієвого механізму управління еколого-економічною безпекою аграрного виробництва завдяки раціональному поєднанню ринкових та державних важелів впливу, спрямованих на передбачення та попередження загроз; оптимізацію інституційного забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного виробництва в Україні.

Ключові слова: аграрне виробництво, еколого-економічна безпека, розвиток, управління, інституціональне забезпечення, механізм.

PISHCHENKO O.

Chernihiv National University of Technology

PROBLEMS OF INSTITUTIONAL SECURITY OF ECOLOGICAL AND ECONOMIC SAFETY OF AGRICULTURAL PRODUCTION

Analysis of the current state of the mechanism of state management of ecological and economic safety of agricultural production in practice can be considered a strategic direction, the action of which is aimed at determining the level of safety of agricultural production and compliance with global trends in agricultural management. This approach to the study of management of ecological and economic safety of agricultural production involves a set of measures, which include: first, system-structural analysis conducted to identify components of the management mechanism and the relationship of coordination and subordination between them (clarification of public administration model); secondly, the functional analysis of the current state of regulatory and legal support of environmental and economic safety of agricultural production in the direction of determining the completeness of the functions performed and the consistency of actions; thirdly, the analysis of the organizational structure of the management bodies of agricultural production, which provides answers to the questions of its compliance with the functions performed and the management model of environmental and economic security, ie its institutional support; fourth, the analysis of the impact of external and internal environment on the functioning of relevant management structures relevant to the management of environmental and economic safety of agricultural production in modern market conditions.

The results of the analysis revealed that in Ukraine today there is no coordinated mechanism for managing the environmental and economic safety of agricultural production, public administration operates on a centralized model, organizational structure and functional system does not meet the requirements of environmental and economic safety of agricultural production. The article substantiates the strategic directions of neutralization of conflict situations and harmonization of interests of subjects of ensuring ecological and economic safety of agricultural production, which provide for: change of paradigm of development of agricultural production from technocratic to ecologically safe; formation of an effective mechanism for managing the environmental and economic safety of agricultural production through a rational combination of market and state levers of influence aimed at anticipating and preventing threats; optimization of institutional support of ecological and economic safety of agricultural production in Ukraine. The scientific and methodological approach to balancing the interests of the subjects of the mechanism of ecological and economic safety of agricultural production by combining efforts to manage environmental safety and implementation of strategic priorities of state environmental policy through the formation of environmental awareness, proper innovation of agricultural production, development of appropriate legislative and regulatory framework.

Keywords: agricultural production, ecological and economic security, development, management, institutional support, mechanism.

Постановка проблеми. Аналіз сучасного стану механізму державного управління еколого-економічною безпекою аграрного виробництва на практиці можна вважати стратегічним напрямом, дія якого спрямована на визначення рівня безпеки аграрного виробництва та відповідності його стану світовим тенденціям в управлінні аграрним сектором. Даний підхід до дослідження управління еколого-економічною безпекою аграрного виробництва передбачає виконання комплексу заходів, до яких належать: по-перше, системно-структурний аналіз, проведений для виявлення складових механізму управління та відносин координації та субординації між ними (з'ясування моделі державного управління); по-друге, функціональний аналіз сучасного стану нормативно-правового забезпечення еколого-економічною безпекою аграрного виробництва у напрямку визначення повноти виконуваних функцій та узгодженості дій; по-третє, аналіз організаційної будови органів управління аграрним виробництвом, що дає відповіді на питання її відповідності виконуваним функціям та моделі управління еколого-економічною безпекою, тобто його інституційне забезпечення; по-четверте, аналіз впливу зовнішнього і внутрішнього середовища на функціонування відповідних управлінських структур, що мають відношення до управління еколого-економічною безпекою аграрного виробництва в сучасних ринкових умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В дослідженнях вітчизняних вчених, присвячених проблемам управління еколого-економічною безпекою аграрного виробництва в більшій мірі досліджується стан речей, що склався в даній сфері і в меншій мірі надаються пропозиції щодо формування відповідного механізму.

Управлінські аспекти еколого-економічною безпекою аграрного виробництва розроблялися у працях: В. Борщевського, О. Манойленка, А. Никифорова, В. Русана, П. Саблук, М.Скорик, А. Черепа та ін..

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в обґрунтуванні науково-прикладних засад інституціонального забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного виробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні в Україні існує сукупність проблем функціонування інституціонального середовища: висока нестабільність формальних правил, наявність високого рівня корупції, що викривляє неформальні правила, недосконалість судової системи, неефективна робота політичних організацій, що створюють перепони на шляху розвитку добросовісної конкуренції, низький рівень розвитку соціально-економічних організацій, наприклад, об'єднань продавців чи покупців, які могли б захищати права всіх учасників ринку від негативного впливу діяльності порушників неформальних та формальних інститутів [1-2].

Інституціональне забезпечення державного механізму управління еколого-економічною безпекою аграрного виробництва повинне відповідати інтересам суспільства і сприяти досягненню його цілей. Наявність протиріч є природним явищем унаслідок різноманітності інтересів і цілей кожного громадянина, організацій і соціальних груп, однак структурне їх впорядкування є обов'язковим. Саме інститути та інституціональні норми створюють передумови і умови для раціональної поведінки суб'єктів механізму [3]. Загалом, інститути умовно розділяють на формальні та неформальні (табл. 1).

Таблиця 1

Формальні та неформальні інститути забезпечення еколого-економічною безпекою аграрного виробництва

Складові еколого-економічною безпекою	Інститути	
	Формальні	Неформальні
Інформаційно-аналітична	екологічний аудит та моніторинг	громадський екологічний контроль; засоби масової інформації
Забезпечувальна	екологічна політика; нормативно-правові акти; ліцензування;	освіта і виховання; екологічна свідомість; етика та мораль; культурні цінності
Функціонально-інструментальна	стандартизації та сертифікації; субсидування та штрафні санкції; кредитування; страхування та компенсації; фіскальне регулювання; екологічний менеджмент	професійна самосвідомість
Результативно-цільова	правова відповідальність; державний екологічний контроль	громадський екологічний контроль

*Джерело: сформовано автором.

Формальні інститути відображені в законодавчих та інших нормативно-правових актах та передбачають обов'язковість їх дотримання через систему державного контролю. Ці інститути здійснюють потужний вплив на економічну ситуацію за допомогою функціонування визначених установ та організацій. На противагу їм, неформальні інститути характеризуються відсутністю чітко визначених меж та здійснюють вплив на економічну систему у формі усних домовленостей та договорів, які спрямовані на досягнення спільної мети та формують соціально-культурні норми та правила поведінки [4].

Для врегулювання конфліктності суспільних відносин втручання держави є обов'язковим (зокрема через право голосу, вибору тощо) і має в своєму розпорядженні відповідні інституційні важелі впливу. Звідси слідує, що забезпечення процесу дотримання принципів еколого-економічною безпекою потрібно покласти на діяльність формальних інститутів як таких, чий обсяг функцій та можливостей регулюється законами або іншими нормативно-правовими актами. Дія таких інститутів та механізми захисту їх нормального функціонування підтримується, в основному, державними органами та забезпечується на державному рівні [5].

Інституціоналізація процесу забезпечення еколого-економічною безпекою включає в себе залучення широкого кола учасників разом з їх власними цілями та притаманними їм функціями. Функціонування аграрного виробництва залежить від наступних характеристик господарської динаміки: матеріальні потреби, господарські орієнтири та інтереси, визначена під їх впливом мотивація до господарської діяльності. Перш за все, суб'єктами забезпечення еколого-економічною безпекою є органи законодавчої, виконавчої та судової влади в межах своїх встановлених законом повноважень. На другому рівні, так званому рівні «вторинної інституціоналізації», в ролі суб'єкта забезпечення еколого-економічною безпекою виступають міністерства, відомства, служби та агентства, на плечі яких і покладена фактична реалізація еколого-економічною безпекою в країні. І на останньому, третьому рівні знаходяться структурні підрозділи зазначених вище відомств, які безпосередньо відповідають за різні напрями забезпечення еколого-економічною безпекою [6].

Зміст управління еколого-економічною безпекою аграрного виробництва визначає поєднання в єдине ціле двох векторів управління – галуззю аграрного виробництва та управління в сфері еколого-економічної безпекою, а його роль у становленні безпеки на рівні держави – визначає існування структури управління на чотирьох рівнях, яка включає в себе державний, місцевого самоврядування, громадський і господарський рівні управління. Тобто, актуальності набувають питання дослідження суб'єктів управління аграрним виробництвом та його еколого-економічною безпекою у контексті інституційного забезпечення механізму управління еколого-економічною безпекою аграрного виробництва.

Так як дослідження проблематики управління еколого-економічною безпекою аграрного виробництвом проводиться на мезо- та макро-рівнях, то органи управління як такі, що формують мікро-рівень управління у проведений нами аналіз не будуть включені.

За допомогою SWOT-аналізу визначимо проблеми державного механізму управління еколого-економічною безпекою аграрного виробництва, що відповідають чинникам негативного впливу на функціонування досліджуваної системи (табл. 2).

Тобто, з метою забезпечення еколого-економічною безпекою в аграрному виробництві потрібно змістити акцент з техногенного розвитку аграрного виробництва на екологічно безпечний. При цьому, важливо зрозуміти, як відбувається заміна старих інститутів новими, яких змін вони зазнають. Інституційна теорія пропонує кілька типів такого процесу. Переважаючим згідно з теорією, вважається тип, який іменується «path dependence» (залежність від траєкторії попереднього розвитку приблизно до «біологічної метафори» в економіці) [7]. Тобто місію спадковості в управлінні виконують інститути. Національне господарство та суспільство забезпечують відтворення економічних, культурних та соціальних інститутів, які були в минулому, при цьому, поступово змінювались. Ця динаміка покладена в основу інституційного розвитку згідно положень інституціоналізму та забезпечується інноваційною діяльністю та наявністю технологічного прогресу.

Таблиця 2

SWOT-аналіз механізму управління еколого-економічною безпекою аграрного виробництва в Україні

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - добре розвинена законодавча база в сфері екології та аграрного виробництва; - сформована система управління природоохороною діяльністю, природокористуванням, надзвичайними екологічними ситуаціями та аграрною сферою; - наявність практики національного та регіонального програмування; - наявність державної екологічної стратегії. 	<ul style="list-style-type: none"> - відсутність концепції екологічного спрямування аграрного виробництва; - невідповідні завдання та функції органів управління екологічної компонентою аграрного виробництва; - недосконала організація управління; - практична відсутність державної підтримки розвитку еколого-спрямованого сільського господарства; - відсутність дієвої системи мотивації до еколого-спрямованого ведення сільського господарства; - відсутність ефективної системи оцінки якості сільськогосподарської продукції; - відсутність системи сертифікації та маркування органічної продукції сільського господарства; - відсутність мобільного та динамічного моніторингу екологічного стану сільських територій; - низька поінформованість або неоперативність отримання інформації органами управління; - недосконалість нормативно-правової бази щодо екологічного спрямування аграрного виробництва; - недостатнє фінансування природоохоронних заходів; - часто відсутність екологічної служби в структурі місцевих державних адміністрацій та виконкомів органів місцевого самоврядування районного рівня; - недостатній рівень співпраці між суб'єктами управління, неточності функціонального розмежування; - відсутність обов'язкової координації рішень Рад щодо екологічної сторони питання; - побудова програм розвитку сільського господарства та природоохоронних зверху-донизу.
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - зміни акцентів в аграрній політиці через вступ до СОТ, - гармонізація стандартів агропродовольчої продукції з міжнародними вимогами; - популяризація здорового способу життя; - посилення ролі громадськості в сфері охорони довкілля 	<ul style="list-style-type: none"> - низький рівень екологічної свідомості населення; - політична нестабільність; - складна соціально-економічна ситуація в країні; - непоширеність застосування технологій з екологічними обмеженнями; - низький рівень застосування систем екологічного менеджменту на підприємствах.

Джерело: складено автором на основі власних досліджень та з використанням [5-6]

Напрямом до збалансованого розвитку суспільних інститутів є загальноприйнята ідея чи мета, сформована в рамках неформальних інститутів. В контексті наших досліджень такою ідеєю (інституціональною мотивацією) є побудова універсальної системи стимулювання розвитку інструментів механізму управління еколого-економічною безпекою аграрного виробництва. Для успіху така мотивація

має відповідати інтересам усіх суб'єктів забезпечення еколого-економічної безпекою в аграрному секторі, а її результативність найбільш яскраво прослідковується при формуванні екологічно орієнтованого попиту населення.

Отже, ефективне функціонування інституціонального забезпечення механізму управління еколого-економічною безпекою аграрного виробництва передбачає взаємодію його суб'єктів, якими є державні органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, сільськогосподарські товаровиробники, навчальні заклади, наукові установи, громадські організації, громадяни [8]. Крім того, обов'язковою умовою ефективного управління еколого-економічною безпекою є наявність цілей у кожного із суб'єктів її забезпечення, які є досяжними і не суперечать одна одній [4]. Проте, виникають ситуації, коли в процесі розвитку інститутів повстають взаємовиключні цілі або не збігаються інтереси одного рівня. В таких випадках не уникнути конфлікту. Для вирішення даної ситуації потрібно правильно розставити пріоритети та визначити ціль, реалізація якої потребує першочергового розставлення пріоритетів [6]. У той же час, як вже говорилося, інституціональне забезпечення механізму управління еколого-економічною безпекою аграрного виробництва несе в собі елемент конфліктності, що особливо виявляються в протиріччі цілей її суб'єктів.

Питання задоволення суспільних інтересів вимагає більш детального розгляду в контексті забезпечення еколого-економічною безпекою аграрного виробництва. Така інтерпретація суспільних інтересів не змінює їх фундаментальні характеристики, проте трансформує їх цільові орієнтири та інструменти реалізації. Відбувається формування умов, які дозволять в подальшому реалізовувати екологічні інтереси суб'єктів за допомогою ринкових механізмів. Екологічні інтереси суб'єктів означають те, що в процесі господарської діяльності та задоволенні власних потреб підприємства будуть взаємодіяти не лише з навколишнім природним середовищем, а й з іншими суб'єктами з приводу розподілу та перерозподілу природних ресурсів. При чому, в процесі їх діяльності виникатимуть не лише питання задоволення їх власних матеріальних потреб, а й питання впливу такої діяльності на навколишнє природне середовище та умови життєдіяльності суспільства, оскільки ігнорування екологічних інтересів не лише негативно вплине на якість довкілля, а й значно ускладнить ведення господарської діяльності в майбутньому. Тому надзвичайно важливо, щоб сфера інтересів господарюючих суб'єктів включала в себе окрім власних матеріальних інтересів ще й екологічне орієнтування [8].

Тобто встановлено, що у сучасному державному механізмі управління еколого-економічною безпекою аграрного виробництва існує комплекс протиріч, що виражаються конфліктами інтересів. Організаційна поведінка користувачів природними ресурсами включає в себе економічний та екологічний аспекти. Сформоване в наш час «суспільство споживання» зіштовхнулось з певними еколого-соціо-економічними суперечностями. До першого типу суперечностей відносять протиріччя між економічним зростанням та екологічними лімітами, останні з яких зумовлені обмеженою господарською ємністю біосфери. Прагнення господарюючих суб'єктів до максимізації фінансового результату і успішного продовження своєї діяльності не відповідає необхідності здійснювати значні екологічні витрати. Виникає необхідність пошуку компромісних рішень. Багаторічний досвід показує, що державний механізм управління еколого-економічною безпекою аграрного виробництва за рівних умов не може сягнути такої ж ефективності, як ринкова, що зумовлює необхідність здійснення додаткових виробничих та інституційних витрат на управління організаційною поведінкою [5].

До другого типу суперечностей відносяться протиріччя між сферами впливу державного механізму управління еколого-економічною безпекою та природними межами екосистем (наприклад, басейни річок). Досить важко досягнути узгодженого, дієвого та водночас оперативного державного управління, що реалізується різними організаційними системами в межах одного цілісного природного комплексу. Разом з тим, сучасний рівень соціально-економічного розвитку адміністративних територій з різною специфікою екологічного управління вимагає оптимального вирішення для збереження в визначених допустимих межах показників ефективності аграрного виробництва [7]. На нашу думку, дане протиріччя помітне на глобальному рівні, що зумовлено різними поглядами незалежних країн на свою екологічну політику та майже повна відсутність скоригованих дій щодо збереження природних екосистем.

Зрештою, третій тип суперечностей виникає внаслідок невідповідності домінуючого інерційного мислення осіб, які приймають рішення, і нової свідомості, яка орієнтована на забезпечення еколого-економічною безпекою аграрного виробництва. У механізмі державного управління аграрним виробництвом для переважної більшості суб'єктів, що приймають рішення, екологічна складова відіграє, як правило, другорядну роль. Ця проблема є доволі важливою, оскільки від її розв'язання залежить ефективність системи екологічного управління, елементами якої є суб'єкти, які приймають рішення.

З огляду на те, що у відтворювальному процесі збалансоване природокористування передбачає як економічний процес експлуатації природних ресурсів, так і їх охорону, варто сформувати напрями інтеграції різних інтересів суб'єктів забезпечення еколого-економічною безпекою аграрного виробництва, що спираються на виявлення конфліктів цілей суб'єктів організаційно-економічного забезпечення еколого-економічною безпекою в аграрному секторі та їх ліквідацію з використанням принципів системного підходу та інструментарію конфлікт-менеджменту [8]. Як приклад, основний конфлікт в питанні забезпечення

еколого-економічною безпекою аграрного виробництва, проявляється коли стикаються економічні інтереси (місцеві органи влади зацікавлені в максимальному використанні природних ресурсів господарюючими суб'єктами, оскільки в такому разі отримують максимальні надходження до бюджету) та екологічні (місцеві органи влади зацікавлені в збереженні природно-ресурсного потенціалу регіону, що можливо лише при мінімальному втручанні в природні екосистеми).

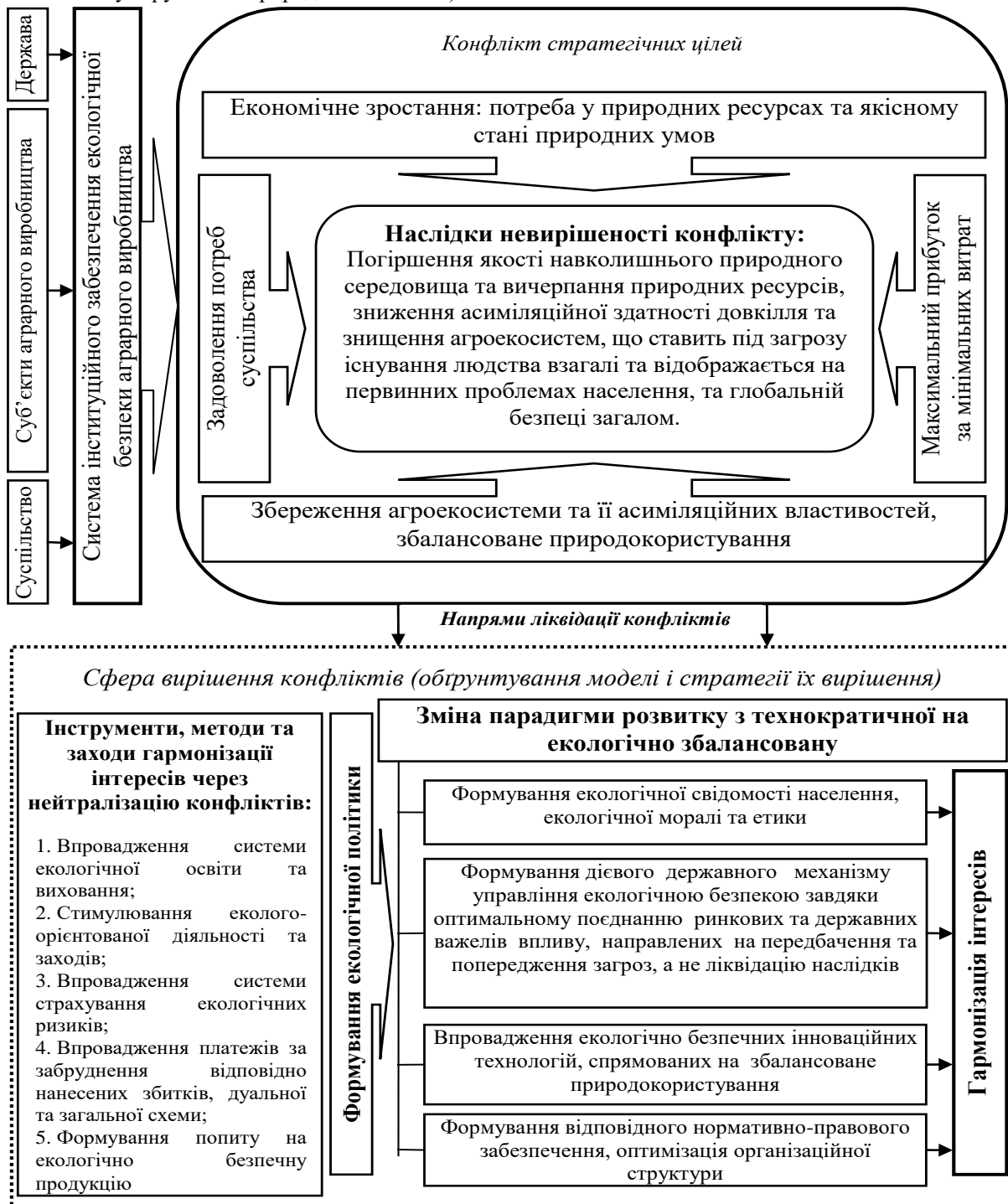

Рис. 1. Структурно-функціональна схема нейтралізації конфліктних ситуацій та гармонізації інтересів суб'єктів механізму управління еколого-економічною безпекою аграрного виробництва

Джерело: авторська розробка.

Для забезпечення ефективної реалізації державного механізму управління еколого-економічною безпекою аграрного виробництва потрібно вирішувати всі наявні та можливі конфлікти, враховувати інтереси всіх зацікавлених сторін, навіть тих, які відносяться до різних інститутів. Взаємодія суб'єктів господарювання (їх мета – максимальний прибуток за мінімальних затрат), державних органів влади (функціонування механізму управління еколого-економічною безпекою аграрного виробництва) та

суспільства (бажання до покращення умов життя, безпечні екологічні умови, зменшення антропогенного навантаження) призводить до формування різноспрямованих інтересів щодо єдиної мети – створення ефективного механізму забезпечення еколого-економічною безпекою аграрного виробництва.

Досліджуючи питання взаємодії стратегічних і тактичних механізмів управління еколого-економічною безпекою аграрного виробництва у контексті сучасних ринкових перетворень та функцій державних органів влади і органів місцевого самоврядування, можна оцінити не тільки їх конфліктність, але й визначити ефективність розподілення завдань між ними, встановити можливе дублювання. Для вирішення конфлікту цілей, необхідно детально розглянути кожну ціль та диференціювати її до тих пір, поки суть конфлікту не проявить себе. Лише в такому випадку можна досягти компромісного рішення, сформувавши необхідні для цього інструменти та забезпечивши процес ліквідації протиріч у процесі забезпечення еколого-економічною безпекою аграрного виробництва.

Результати проведеного аналізу проблем функціонування механізму державного управління еколого-економічною безпекою аграрного виробництва дозволили обґрунтувати стратегічні напрями нейтралізації конфліктних ситуацій та гармонізації інтересів суб'єктів забезпечення еколого-економічною безпекою аграрного виробництва (рис. 1).

Зміну парадигми розвитку аграрного виробництва з технократичної на екологічно безпечну; формування дієвого механізму управління еколого-економічною безпекою аграрного виробництва завдяки раціональному поєднанню ринкових та державних важелів впливу, спрямованих на передбачення та попередження загроз; оптимізацію інституційного забезпечення еколого-економічною безпекою аграрного виробництва в Україні.

Також варто відзначити, що збалансованість інтересів суб'єктів механізму управління еколого-економічною безпекою аграрного виробництва досягається шляхом об'єднання зусиль у напрямку управління екологічною безпекою та реалізації стратегічних пріоритетів державної екологічної політики через формування екологічної свідомості населення, належне інноваційне забезпечення аграрного виробництва, розробку відповідної законодавчої та нормативно-правової бази тощо.

Висновки. Інституціоналізація процесу забезпечення еколого-економічною безпекою включає в себе залучення широкого кола учасників разом з їх власними цілями та притаманними їм функціями. Функціонування аграрного виробництва залежить від наступних характеристик господарської динаміки: матеріальні потреби, господарські орієнтири та інтереси, визначена під їх впливом мотивація до господарської діяльності. Перш за все, суб'єктами забезпечення еколого-економічною безпекою є органи законодавчої, виконавчої та судової влади в межах своїх встановлених законом повноважень. На другому рівні, так званому рівні «вторинної інституціоналізації», в ролі суб'єкта забезпечення еколого-економічною безпекою виступають міністерства, відомства, служби та агентства, на плечі яких і покладена фактична реалізація еколого-економічною безпекою в країні. І на останньому, третьому рівні знаходяться структурні підрозділи зазначених вище відомств, які безпосередньо відповідають за різні напрями забезпечення еколого-економічною безпекою.

Література

1. Манойленко О.В. Управління інноваційними процесами: формування методичного підходу до подолання бар'єрів розвитку. Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики. Х. : ВД «ІНЖЕК», 2013. С. 139–158.
2. Никифоров А. Є. Інноваційна діяльність: теорія і практика державного управління : монографія / А. Є. Никифоров. К.: КНЕУ, 2010. 420с.
3. Shestakovska T. FinTech business and prospects of its development in the context of legalizing the cryptocurrency in Ukraine. The Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2018. 5. pp. 77-89.
4. Саблук П. Т. Інноваційна модель розвитку сільського господарства економіки України та роль науки в її становленні. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. 2011. № 2. С. 200-208.
5. Стратегія розвитку сільського господарства економіки на період до 2020 року. Схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 806-р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-p>.
6. Концепція Державної цільової програми розвитку сільського господарства економіки на період до 2022 року: проект. URL: <http://minagro.gov.ua/node/16822>
7. Череп А. В. Управління інноваційними процесами на підприємстві: сучасні підходи та перспективи. Формування ринкових відносин в Україні: збірник наукових праць. 2014. № 4. С. 43–46.
8. Потенціал розвитку і перспективи відродження сільських територій в умовах сучасних реформ: науково-аналітична доповідь/ під ред.. В. Борщевського. Львів, 2017. 43 с.

References

1. Manojlenko, O.V. (2013), *Upravlinnia innovatsijnymy protsesamy: formuvannia metodychnoho pidkhdohu do podolannia bar'jeriv rozvytku* [Management procedures: development of a methodological approach to recharging bars], VD "INZhEK", Kharkiv, Ukraine.

2. Nykyforov, A.Ye. (2010), *Innovatsijna diial'nist': teoriia i praktyka derzhavnoho upravlinnia* [Innovative activity: theory and practice of public administration], KNEU, Kyiv, Ukraine.
- Shestakovska T. FinTech business and prospects of its development in the context of legalizing the cryptocurrency in Ukraine. *The Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2018. 5. pp. 77-89.
- Sabluk, P.T. (2011), "Innovative model of development of the agrarian sector of Ukraine's economy and the role of science in its formation", *Problemy innovatsijno investytsijnoho rozvytku*, vol. 2, pp. 200-208.
- Cabinet of Ministers of Ukraine (2013), Resolution "Strategy for the development of the agricultural sector of the economy until 2020", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-r> (Accessed 27 July 2018).
- Ministry of agrarian policy and food of Ukraine (2019), "The Concept of the State Target Program for the Development of the Agricultural Sector for the Period until 2022: Project", available at: <http://minagro.gov.ua/node/16822> (Accessed 27 July 2018).
- Cherep, A.V. (2014), "Management of innovative processes in the enterprise: modern approaches and perspectives", *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini: zbirnyk naukovykh prats'*, vol. 4, pp. 43-46.
- Potential of development and prospects for the revival of rural areas in the context of modern reforms: scientific and analytical report / ed. V. Barshchevsky. Lviv, 2017. 43 p. [in Ukrainian].

Рецензія/Peer review : 17.02.2020

Надрукована/Printed : 12.03.2020
Прорецензовано редакційною колегією